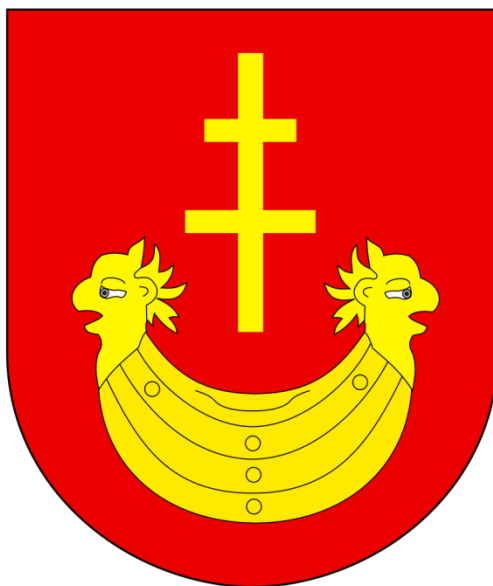

GMINA BIELINY

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTAKMI GMINY BIELINY

NA LATA 2017 – 2020

za okres styczeń 2019 – grudzień 2020

1. Wstęp.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tekst jedn.: Dz. U. z 2021r. poz. 710) w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z prawną ochroną zabytków. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gmina Bieliny posiada Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bieliny na lata 2017-2020, który uzyskał pozytywną opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach i został przyjęty Uchwałą Nr XXIX/213/16 Rady Gminy Bieliny z dnia 30 grudnia 2016r.

Celem gminnego programu opieki nad zabytkami jest zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie atrakcyjnego wizerunku Gminy Bieliny.

Zadania określone w programie realizowane są poprzez działania władz samorządowych, zarówno prawne (zapisy dotyczące ochrony zabytków w zmianie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), jak i finansowe (przeznaczanie środków z budżetu gminy na ochronę zabytków).

Gminny program opieki nad zabytkami określa kierunki podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami Wójt Gminy Bieliny sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

2. Zabytki objęte prawami formami ochrony

2.1 Rejestr zabytków

Na obszarze gminy Bieliny funkcjonują dwie formy ochrony, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W rejestrze zabytków nieruchomych wpisanych jest 5 obiektów i obszarów z terenu Gminy Bieliny. Są to jedne z najcenniejszych obiektów na terenie gminy. Zabytki te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikających z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy obiektach zabytkowych wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W okresie sprawozdawczym stan ewidencyjny zabytków nieruchomych wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków nie uległ zmianie.

Tabela 1. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Stan	Wpis do rejestru zabytków
1.	Bieliny Poduchowne	Zespół Kościoła Parafialnego p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP	ul. Żeromskiego 12	XVII w.	dobry	Wpisane do rejestru zabytków pod nr A.211/1-2
1.1		Kościół parafialny p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP		XVII w. – 1637 r. (murowany)	dobry	
1.2		Cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia		1637 r.	dobry	
2.	Bieliny Poduchowne	Cmentarz parafiny	ul. Żeromskiego naprzeciwko domu nr 22. Rozpoczyna się na wysokości posesji nr 22 a kończy się na wysokości posesji nr 32.	1 ćw. XIX w.	dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr A. 212
3.	Belno	Młyn wodny	naprzeciwko domu nr 36	XIX w. – 1884 r. (drewniany)	zły	Wpisany do rejestru zabytków pod nr A. 210
4.	Kakonin	Chałupa	Chałupa nr 5	1860 r. (drewniana)	średni	Wpisany do rejestru zabytków pod nr 532
5.	Makoszyn	Kaplica	naprzeciwko domu nr 106A (Zespół kaplicy)	1 poł. XIX w. (murowana)	dobry	Wpisany do rejestru zabytków pod nr A. 213

Źródło: Na podstawie danych z WUOZ w Kielcach.

2.2. Gminna ewidencja zabytków.

Zgodnie z artykułem 22 ust. 4 i 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome, wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Wójta (burmistrze, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków prowadzona jest przez Wójta w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Papierowa wersja gminnej ewidencji zabytków znajduje się w Urzędzie Gminy i każdy mieszkaniec może mieć do niej wgląd. Obowiązująca gminna ewidencja zabytków dla Gminy Bieliny została założona Zarządzeniem nr 0050.73.2013 Wójta Gminy Bieliny z dnia 28 października 2013r. Gminna ewidencja zabytków jest zbiorem otwartym i może ulegać modyfikacjom i rozszerzeniu, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W okresie sprawozdawczym stan ewidencyjnych zabytków nieruchomości wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków nie uległ zmianie.

2.3. Prawo miejscowe dotyczące ochrony zabytków.

We wszystkich dokumentach o charakterze strategicznym dla terenu Gminy Bieliny organy samorządowe Gminy Bieliny na bieżąco:

- uwzględniały ochronę zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- uwzględniały zasady ochrony odnoszące się do wszystkich stref ochrony konserwatorskiej, w tym stref występowania stanowisk archeologicznych,
- wprowadzały zapisy zapewniające prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz innych obszarów chronionych.

W maju 2018r. zostały uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości: Belno, Bieliny, Czaplów, Górki Napękowskie, Huta Koszary, Huta Nowa, Huta Podłysica, Huta Stara, Kakonin, Lechów, Makoszyn, Napęków, Porąbki. W Rozdziale II. Ustalenia ogólne § 4 pkt. 3 zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków dla obiektów jak również stanowisk archeologicznych.

W przypadku obiektów zabytkowych ustalone zostały następujące zasady ochrony:

- wszelkie działania inwestycyjne przy obiektach zabytkowych prowadzić tak, by zachowały one swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny,
- nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie – w odniesieniu do ścian zewnętrznych, pokrycie dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
- zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczanie na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją,
- dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenie jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie. Dopuszcza się wyburzenie obiektu w przypadku złego stanu technicznego na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

Dla stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków ustalone zostały następujące zasady ochrony:

- w obszarze stanowisk archeologicznych działania inwestycyjne w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

Ustalony został także nakaz remontowania i utrzymania przydrożnych krzyży, figur i kapliczek oraz obiektów o cechach zabytkowych oraz obowiązek zachowania formy i detalu architektonicznego z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających.

3. Cele i kierunki działań gminnego programu opieki nad zabytkami.

W treści programu znalazł się szereg celów i kierunków działań, które stanowią wytyczne dla całokształtu polityki gminnej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Bieliny.

Głównymi celami priorytetowymi i kierunkami działań w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami są:

1. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno– gospodarczego gminy.

1.1. Podejmowanie działań w zakresie renowacji i odnowy zabytków.

2. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

2.1. Badania, aktualizacja i uzupełnienie bazy danych o zabytkach.

3. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

3.1. Turystyczna promocja regionu.

3.2. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Opracowanie i przyjęcie Programu było nie tylko wypełnieniem ustawowego obowiązku, ale również zabezpieczeniem gminy przed wykluczeniem z ubiegania się o środki pozabudżetowe na realizację zapisanych w Programie zadań.

4. Sposób realizacji celów programu w latach 2019 – 2020

Na terenie Gminy Bieliny, większość obiektów budowlanych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków nie jest własnością gminy. W związku z tym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywają na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. Właściciele zabytków na ile mogą starają się sprostać wymaganiom konserwatorskim. Żaden z właścicieli zabytkowego obiektu budowlanego w okresie sprawozdawczym nie zgłaszał ani nie wnioskował o jakiegokolwiek dofinansowanie do prac renowacyjnych lub podobnych, prowadzonych przy obiektach zabytkowych. W związku z tym gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi.

4.1 Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego, edukacja w zakresie dóbr kultury.

a. Prowadzenie przez Centrum Tradycji, Turystyki i Kultury Gór Świętokrzyskich promocji turystycznej oraz edukacji w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy Bieliny i regionu Gór świętokrzyskich, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego poprzez współpracę z zespołami ludowymi działającymi w Kołach Gospodyń Wiejskich oraz współpracę z organizacjami pozarządowymi:

1) ze Stowarzyszeniem Osada Średniowieczna w Hucie Szklanej w ramach projektu Artystycznie Aktywni (Szkolenia, warsztaty, kursy, dotyczące walorów przyrodniczych, historycznych, kulturowych i tradycji oraz innych potencjałów obszaru)

2) z KGW Śwarne Kakonianki - Rok obrzędowy w Kakoninie.

b. Przedstawiciele CTTKIGŚ uczestniczyli merytorycznie w realizacji projektów:

1) „Podwyższenie walorów dziedzictwa kulturowego oraz rozbudowa infrastruktury kulturalnej i turystycznej poprzez rewitalizację Zespołu Klasztornego na Świętym Krzyżu wraz z rozbudową Osady Średniowiecznej” jest współfinansowany ze środków Regionalnego

Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 – 2020 w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;

2) „Śladami kultury benedyktyńskiej”;

3) „Renowacja obiektów zabytkowych wraz z przebudową i wyposażeniem obiektów publicznej infrastruktury kulturalnej na obszarze gmin Gór Świętokrzyskich.

Ze względu na wprowadzone w związku z wystąpieniem epidemii COVID -19 obostrzenia wiele z zaplanowanych działań w zakresie upowszechniania dziedzictwa kulturowego nie zostało zrealizowane.

4.1. Zadania inwestycyjne realizowane w okresie sprawozdawczym 2019 – 2020 r.

W ramach zadań inwestycyjnych ujętych w Programie opieki nad zabytkami Gminy Bieliny związanych z ochroną zabytków oraz ich bezpośrednim otoczeniem, a także innych obiektów o cechach zabytkowych np. pomników, miejsc upamiętniających i itp. w okresie sprawozdawczym w celu zahamowania procesów degradacji i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania realizowano następujące zadania:

1. Remont ogrodzenia cmentarza parafialnego w Bielinach, ul. Żeromskiego dz. nr ewid. 286

W 2019r. w dalszym ciągu przez Parafię Rzymskokatolicką p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP w Bielinach kontynuowany był remont ogrodzenia cmentarza parafialnego w Bielinach ul. Żeromskiego działka nr ewid. 286/2. W pierwszej kolejności zostało wyremontowane ogrodzenie od strony południowej, gdyż wymagało najpilniejszego remontu. W ramach zadania od strony południowej zostało wykonane nowe ogrodzenie od podstaw. Podmurówka oraz słupki kamienne zostały wymurowane z odzyskanego kamienia po rozbiórce. Pozostała drewniana część została wiernie odtworzona z pierwotnego ogrodzenia. Przy elewacji wschodniej zostały tylko wyremontowane te odcinki, które były zniszczone z licznymi ubytkami. Cały mur został oczyszczony z porostów i mchów od zewnątrz i wewnątrz. Zostały przemurowane słupki przy bramie i furtce na kamienne. Furtkę i bramę oczyszczono z rdzy i pomalowano na kolor czarny.

Całość remontu została zakończona w 2020 r. Koszty remontu muru cmentarnego finansowane zostały w całości ze środków parafii pochodzących ze składek dokonanych przez parafian.

2. Renowacja miejsca martyrologii z okresu II wojny światowej (działka nr ewid. 713/7 obręb Bieliny Podchowane) - kamiennej tablicy na postumencie.

W Bielinach Poduchownych na działce nr ewid. 713/7 w kierunku północno – wschodnim od budynku Urzędu Gminy w Bielinach znajduje się kamienna tablica na postumencie, będąca miejscem upamiętnienia zbrodni jaka została dokonana na mieszkańcach Bielin w 1944 r.. Pierwszy etap prac związanych z renowacją miejsca pomordowania mieszkańców Bielin podczas II wojny światowej został wykonany w 2019r. W ramach remontu został wyremontowany kamienny obelisk i uporządkowano otoczenie wokół niego. W kolejnych latach zostanie również zagospodarowane samo miejsce zbrodni z 8 marca 1944 według przygotowanego już projektu.

Zadanie było zrealizowane od **30.09.2019 r.** do **21.10.2019 r.**

Całkowity koszt realizacji zadania wynosił **61 000 zł.**

Część prac remontowych zostało pokrytych z środków finansowym zebranych podczas zbiórek publicznych organizowanych przez Towarzystwo Przyjaciół Bielin na cmentarzu parafialnym w Bielinach podczas uroczystości Wszystkich Świętych.

W latach **2014-2018** zebrano łącznie **35 121,23 zł**.

Pozostałe koszty związane z przedsięwzięciem zostały pokryte z budżetu Gminy Bieliny.

3. Remont miejsca martyrologii w ramach zadania pn.: „Zagospodarowanie terenu wokół pomnika pomordowanych mieszkańców wsi Huta Szklana”.

Miejsce martyrologii usytuowane jest w Hucie Szklanej na działce o numerze ewidencyjnym 49 po zachodniej stronie drogi powiatowej nr 0324T – Czaplów – Huta Nowa – Święty Krzyż. To tu 22 kwietnia 9 mieszkańców Huty Szklanej zostało rozstrzelanych przez oddział hitlerowskiej żandarmerii. Dla uczczenia tych, którzy w bestialski sposób zostali pozbawieni życia podczas pacyfikacji wsi przed laty z inicjatywy lokalnej społeczności powstał obelisk upamiętniający tamte wydarzenia. To miejsce będące symbolem przelanej przed kilkudziesięciu laty krwi przypomina o tych, którzy poświęcili życia za wolność Ojczyzny. Stanowi lekcję historii zarówno dla tych, którzy na co dzień mieszkają na terenie miejscowości i gminy, ale także dla licznie przybywających tu turystów i pielgrzymów podążających do Sanktuarium Relikwii Drzewa Krzyża Świętego na Świętym Krzyżu, bowiem jedyna droga kołowa do świątokrzyżskiej bazyliki prowadzi przez Hutę Szklaną. Upływający czas znacznie pogorszył stan techniczny tego miejsca. W roku 2018 mieszkańcy podczas zebrania podjęli decyzję o przeznaczeniu środków z funduszu sołeckiego na wykonanie prac mających na celu odnowienie miejsca pamięci oraz zagospodarowania terenu wokół niego.

W ramach przedsięwzięcia wykonano następujące prace: usunięto nawarstwienia pochodzenia atmosferycznego i mikrobiologicznego na płytach pomnika, naprawiono pęknięcia w płytach pomnika, wykonano okładzinę z płyt granitowych (granit polerowany w kolorze jasnym szarym), gr.2 cm, kamień oczyszczono mechanicznie i chemicznie, płyty z nazwiskami - oczyszczono i pomalowano napisy, wykonano renowację symbolu orła (oczyszczenie, pomalowanie). Teren wokół pomnika został zniwelowany, ułożono kostkę granitową. Pomnik ogrodzony został niewielkim płotkiem wykonanym z żeliwnych słupków z łańcuchami. Za pomnikiem posadzono krzewy pnącej róży w kolorze czerwonym i białym wraz z podporą w formie metalowej kraty.

Odnowione miejsce pamięci godnie dokumentuje i upamiętnia tych, którzy przelali swą krew za wolność przyszłych pokoleń. Zachęca do refleksji i zadumy. Jest formą hołdu dla zamordowanych, tworząc jednocześnie więzy pomiędzy pokoleniami. Przede wszystkim jest swoistą lekcją historii, edukuje i buduje pamięć historyczną społeczności. Jako że Huta Szklana jest miejscowości turystyczną, odnowione miejsce pamięci stanowi także ważny i przyciągający uwagę przystanek dla turystów i pielgrzymów, chcących poznać historię Gór Świętokrzyskich. Miejsce ma charakter poznawczy, historyczny oraz edukacyjny.

Zrealizowane przedsięwzięcie pozytywnie wpłynęło na aspekt estetyczny odnowionego miejsca, a także pozwoli ocalić od zapomnienia wydarzenia z czasów II wojny światowej i pamięć ówczesnych bohaterów.

Zadanie było zrealizowane od **30.10.2019r.** do **31.12.2019 r.**

Wartość zadania wynosiła **29 973,62 zł**. Środki na realizację zadania pochodziły z budżetu Gminy Bieliny oraz środków własnych gminy przeznaczonych na fundusz sołecki.

4. Prace związane z rekonstrukcją figury św. Jana Nepomucena znajdującej się w kapliczce w Belnie.

W Belnie przy drodze krajowej umiejscowiona jest kapliczka a w środku znajduje się figurka św. Jana Nepomucena pochodzącego z drugiej połowy XIX wieku. Figurka była częściowo zniszczona. Została odłamana część lewej ręki, a także palec wskazujący u ręki prawej. W 2019 r. figurka została zrekonstruowana poprzez uzupełnienie brakujących elementów tj.: ręki i palca.

Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł **3 500,00 zł**. Zadanie zostało zrealizowane z budżetu Gminy Bieliny.

5. Prace związane z konserwacją figury świętej Rozalii z kapliczki przy kościele w Bielinach – konserwacja techniczna rzeźby.

W ramach realizacji zadania Towarzystwo Przyjaciół Bielin przeprowadziło konserwację techniczną zabytkowej rzeźby świętej Rozalii z kapliczki drewnianej, znajdującej się na cmentarzu przykościelnym w Bielinach. Figura świętej Rozalii z XIX-wiecznej kapliczki zatraciła swój pierwotny charakter w wyniku kilkukrotnych przemalowań dokonanych przez przypadkowych wykonawców. W 2019 roku przeprowadzono konserwację techniczną figury. Została ona wówczas oczyszczona z kilku wtórnych warstw malarskich, przez co ujawnił się pierwotny kształt, uwidoczniły kunsztowne detale rzeźbiarskie, ale także uszkodzenia struktury i defekty figury. Utracony u podstawy był krucyfiks w prawej dłoni świętej Rozalii, na całej powierzchni rzeźby widoczne były drobne ubytki mechaniczne. Struktura kamienia przesycona była olejnym podkładem.

Zatwierdzony program prac konserwatorskich zalecał ekspozycję figury w kamieniu naturalnym. W związku z tym ze struktury kamienia zostały usunięte olejne przebarwienia, wykonano niezbędne rekonstrukcje rzeźbiarskie i uzupełniono ubytki z użyciem odpowiedniej pod względem parametrów zaprawy mineralnej. Uczytniona została także inskrypcja figury. Rzeźba została poddana dezynfekcji preparatem biobójczym oraz hydrofobizacji. Po przeprowadzeniu konserwacji i wykonaniu izolacji poziomej figura została zamontowana w stałym miejscu ekspozycji do mensy ołtarza drewnianego w kapliczce na cmentarzu przykościelnym w Bielinach.

W ten sposób został w pełni osiągnięty założony cel zadania - doprowadzenie do pierwotnego stanu zabytku ruchomego (rzeźby św. Rozalii) wpisanego do rejestru zabytków. Społeczność lokalna została poinformowana o realizacji zadania publicznego ze środków pochodzących z dotacji WUOZ w Kielcach poprzez ogłoszenia parafialne w kościele podczas niedzielnych nabożeństw oraz informację na stronie internetowej Gminy Bieliny.

Ze względu na niewystarczające środki finansowe zadanie zostało zrealizowane w dwóch etapach w 2019 r. oraz w 2020 r.

Etap I zrealizowany był w terminie: **15.10.2019r. – 29.10.2019r.**

Koszt etapu I: **5 300,00 zł**

Etap II zrealizowany został w terminie: **23.10.2020r. – 19.11.2020 r.**

Koszt etapu II: **3 556,35 zł**

Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł **8 856,35 zł**. Zadanie zostało zrealizowane z dotacji celowej ze Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego.

6. Podsumowanie.

Podsumowując realizację Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bieliny na lata 2017 – 2020 za okres dwóch lat należy zauważyć, że realizacja różnorodnych i wszechstronnych zadań dążących do

poprawy krajobrazu kulturowego Gminy oraz do podwyższenia świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych, umożliwi sprawowanie właściwej opieki nad zabytkami.

Dla osiągnięcia trwałych rezultatów konieczne jest kontynuowanie założonych dotychczas celów i priorytetów, przy jednoczesnym uwzględnieniu nowych uwarunkowań prawnych i administracyjnych, zmieniających się warunków społecznych, gospodarczych i kulturowych. W ramach prac nad opracowywaniem Gminnego Programu Nad Zabytkami na lata 2021 – 2024 przeanalizowane zostaną nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego Gminy.